

AZ ELSŐ ÉVTIZEDEK JÁSZOK A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON

A történelmi eseményekkel kapcsolatosan a mikor és a hol kérdése merül fel elsőként, ám a jászok magyarországi megtelepedését illetően éppen ezekre a legnehezebb megnyugtató választ találni. A hagyományos – és jó ideig egyeduralgkodik – elképzelés szerint az iráni nyelvek egyikét beszélő jászok a török népek közé tartozó kunokkal együtt kerültek a Kárpát-medencébe a 13. század közepén, s többségük ezt követően az utóbb róluk elnevezett Jászság területén élt. Az, hogy a Magyar Királyságban az 1241–42. évi tatárjárás után megtelepedő kunokkal érkezhettek az országba jászok is, egyáltalán nem lehetetlen, a mai Jászság területének korai megszállása azonban meglehetősen valószínűtlen. A nehézségeket e téren nem csupán a források kis száma okozza – bár tény, hogy a történetírás nem dúskál az adatokban –, az igazi gondot az jelenti, hogy a rendelkezésre álló írott források alapján kibontakozó kép nehezen (vagy még úgy sem) egyeztethető össze a hagyományos vélekedéssel.

A legkevesebb zavart talán az okozza, hogy a bizonyosan jászok jelenlétére utaló helynevek, mint amilyen az Eszlár vagy az Oszlár, már az 1220-as években kiadott, hiteles magyar oklevelekben feltűnnek, kisebb jász töredékek ugyanis bármikor besodródhattak Kelet-Európából a Kárpát-medencébe, még ha a részletekről nem is tudunk semmit. Az már inkább elgondolkodtató, hogy az 1240-es évek második felénél több mint fél évszázaddal később tűnnek fel forrásainkban olyan személyek, akiket „jász”-nak mondanak. 1318-ban egy erdélyi nemes szabadította fel jász szolgáját, 1323-ban pedig I. Károly király (1301–1342) tizennyolc, név szerint felsorolt jászt saját kérésükre egész rokonságukkal együtt kivett bizonyos Keverge fiainak joghatósága alól, hogy a „királynak különlegesen katonáskodni tartozó jászok” közé fogadja őket, s egyúttal felhatalmazást adott nekik „kapitány, vagyis bíró” választására.

A BEKÖLTÖZÉS KÉRDÉSE

A magyarországi jászok esetében a rainak számító adatok sorát gyarapítják azok, amelyek szerint jászok éltek az 1320–1330-as években a Pilisben – ahol aztán a 15. század elején feltűnik a ma is meglévő Jászfalu –, az ellenben nem dönthető el, hogy az 1330-as években a „jászok kapitánya”-ként szereplő Sándor vajon a pilisi jászokhoz köthető-e, vagy inkább máshol keresük lakóhelyét. A jászok feltételezett 13. század közepi beköltözése és a rájuk vonatkozó adatok közel hetven évvel későbbi feltűnése közötti időbeli távolság azért is különös, mert a kunok esetében ez a jelenség nem tapasztalható.

A kunokról – ellentétben a jászokkal – bizonyosan tudjuk, hogy valamilyen 1246 előtt költöztek vissza Magyarországra, hiszen az 1246. évi osztrák–magyar háborúban már IV. Béla (1235–1270) seregében harcoltak.

A következő évtizedtől kezdve pedig mind gyakrabban tűnnek fel forrásainkban a Magyarországon élő kunokra vonatkozó adatok. Az 1255. évi oklevélben például Zeyhanus kun vezért a magyar király „igen kedves rokona-ként” említi a szöveg, s így nem teljesen alaptalan a gyanú, hogy ő lehetett IV. Béla idősebb fia, István herceg, a későbbi V. István király (1270–1272) kun feleségének, Erzsébetnek az apja.

A kunokra és a jászokra vonatkozó korai források időbeli eloszlásának ez a szembetűnő különbsége magyarázatra vár. Meglehet persze, hogy a 13. századi forrásokban, amikor általánosságban emlegetik a „kunok”-at, valójában a jászokra is gondolnak – amint az magyarázatként felmerült –, csak hogy ebben az esetben nehéz választ találni a kérdésre: mi az oka annak, hogy a jászok a 14. század első negyedének végén egyszer csak előlépnek az említettség homályából, s miért éppen akkor?

Indokoltan merült fel tehát a gondolat, hogy a jászok a kunoktól függetlenül és náluk később telepedtek meg nagyobb számban Magyarországon. Az elképzelésben éppen az a legvonzóbb, hogy a fenti kérdések ebben a modellben fel sem merülnek. Az álláspontnak ugyanakkor több változata is van. Azt egyik nem zárja ki, hogy már a kunokkal együtt is érkezhettek az országba jászok, de úgy véli, hogy nagyobb számban csak 1283 körül telepedtek meg Magyarországon. A másik változat szintén számol a 1283 körüli betelepülés lehetőségével, ám ennél jelentősebbnek itéli a 14. század elejére keltezett feltételezett beköltözés szerepét, azt azonban határozottan tagadja, hogy a 13. század közepén a kunokkal együtt jászok is érkeztek volna az országba. Közös elem végezetül a két elképzelésben, hogy egybehangzóan a 14. század közepére helyezik a jászok megjelenését a mai Jászság területén.

Az 1283-as év azért jut kitüntetett szerephez ezen elképzelésekben, mert korábban úgy vélték, hogy a bizánci császár ebben az évben telepített nagy tömegben jászokat az Al-Dunától délre eső vidékre, Vidin környékére, s ezen jászok közül költözhetett egy jelentősebb csoport még 1283-ban – vagy nem sokkal később – Magyarországra. Mára kiderült azonban, hogy az említett eset valójában nem 1283-ban, hanem 1300-ban történt. Az 1280-as években ennek ellenére számos olyan

esemény ismeretes, amelyek alkalmával kerülhettek jászok Magyarország területére. Ezek közé tartozik egy 1284 második felére keltezhető, kisebb észak-balkáni magyar hadjárat vagy éppen Nogaj tatárjainak 1285. évi – gyakran „második tatárjárás”-ként emlegetett – betörése Magyarországra.

Az ez idő tájt tatár politikai fennhatóság alatt élő jászok mindkét esetben hadifogolyként érkezhettek az országba, ami azonban szükségképpen feltételezi, hogy valamikor az asszonyoknak és gyerekeknek is Magyarországra kellett kerülniük, ami az 1280-as évek második felében a legkevésbé sem tűnik lehetetlennek. Az is valószínűnek ítélnélhető, hogy azon „*tatárok, szaracénok, nyögérek, pogányok és egyéb hitetlenek*” között, akikkel a közismert vádak szerint IV. László (1272–1290) az idő tájt, tehát az 1280-as évek második felében cimborált, a néhány évvel korábban beköltözött jászok szintén ott lehettek, így az efféle említések utalhatnak elsőként magyarországi jelenlétükre.

Az 1280-as évekkel azért célszerű továbbra is nagyobb jász csoportok beköltözésének időpontjaként számolni, mert ebben az időszakban minden nehézség nélkül felhelyezhetjük a jászokat a 13. századi Magyarország térképére. 1282-ben ugyanis, emlékezetes lázadásuk leverését követően, a kunoknak az addig a Temes-vidéken élő csoportja minden jel szerint elhagyta az országot, s így kézenfekvő lehetett a helyükre betelepíteni a jászokat. Ez annál is inkább megfontolásra érdemes, mert – mint látni fogjuk – a magyarországi jászok korai településterületét sokkal inkább érdemes ebben az országgrészben keresni, semmint a mai Jászság területén.

A jászok nagyobb csoportjának 1300 körüli betelepülése ellenben csak akkor jelenthet alternatívát az 1280-as évekkel szemben, ha a betelepülés pontosan 1300 ősén történt, s nem – akár csak néhány hónappal – később. Ennek okai könnyen beláthatók. 1300 nyarán – azt követően, hogy III. András (1290–1301) kiegyezett legádázabb ellenfeleivel, a Kőszegiakkal és Csák Mátéval – a királyi hatalom újra felfelé ívelő pályára lépett, s így aligha okozhatott bármiféle nehézséget számára a mind az oligarchákkal, mind a Dalmáciában partra szállt Anjou trónkövetelővel, a későbbi I. Károlyal szemben jól felhasználhatónak ígérkező jászok beköltöztetése és letelepítése.

Nem egészen fél évvel később már két kamasz vetélkedett egymással az ország trónjáért: az akkor 13 éves Károly, valamint az 1301-ben László néven szintén magyar királlyá (1301–1305) koronázott, egy évvel fiatalabb cseh Vencel. A hatalmat viszont a magyar oligarchák gyakorolták: elvben a két fiatal király nevében, valójában inkább helyettük. Ilyen körülmények között kevésbé valószínű, hogy a jászok zöme a 14. század első évtizedeiben költözött volna be az országba. A korszak ismert történeti körülményei mind a szervezett királyi betelepítés, mind a spontán bevándorlás lehetőségét erőteljesen megkérdőjelezi.

JÁSZ TESTVÉREK

A magyarországi jászok korai történetére vonatkozóan a legtöbb használható információval I. Károly 1323. évi oklevele szolgál, amely a jászok egy csoportját – kiváltságképpen – kiveszi bizonyos Keverige fiainak hatalma alól, és áthelyezi a „*királynak különlegesen katonáskodni tartozó*” jászok közé. Egyértelműen kiderül a szövegből, hogy 1323-ban legalább két, különböző helyzetű jász csoporttal kell számolnunk: a szövegben megnevezettek a szemünk láttára, az oklevélben előadott módon kerülnek át egyikből a másikba. Az egymástól elkülönülő jogállások léte – függetlenül ezen jogállások tartalmi elemeitől – valószínűvé teszi, hogy a jászok e két csoportja eltérő időpontokban és körülmények között költözött Magyarországra, s éppen ez magyarázza helyzetük különbözőségét.

Az szintén bizonyos, hogy az 1323. évi oklevélben azonosítható mindkét jász csoport – egymástól egyébként különböző – jogállásának része volt a katonáskodás, hiszen az egyik csoport tagjait „*a királynak különlegesen katonáskodni tartozó*”-kként említi a szöveg, az 1323-ban kiváltságképpen közejük soroltak pedig már akkor több hadjáratban szolgálták I. Károlyt, amikor még Keverige fiainak joghatósága alatt álltak. Hasznos lenne tudni, hogy melyek lehettek azok a hadjáratok, amelyek során az 1323-ban kiváltsággolt jászok érdemeket szereztek, az oklevél azonban erre vonatkozóan nem ad támpontot.

Forrásaink makacs hallgatása bizonyossá teszi ugyanakkor, hogy az oligarchák ellenében Károly a kunokat nem vetette be – alighanem tudatos

döntés eredményeként –, viszont ott harcoltak vele az 1304. évi csehországi hadjáratban, és szintén jelen voltak egy 1322. évi németországi expedíciós seregben. Ugyanez lehetett a helyzet a jászokkal is: ők szintén említetlenül maradnak az oligarchák ellenében vívott harcoknak a kor lehetőségeihez mérten jól dokumentált történetében, így figyelmünket a külföldre vezetett katonai akciókra fordíthatjuk. Ez esetben a már említettek mellett az 1317-ben és 1319-ben a mai Észak-Szerbia területére vezetett két hadjárat jöhet még szóba, amikor a jászok 1323-ban emlegetett érdemeiket szerezheték.

Arra a kérdésre, hogy a „*királyi felségnek különlegesen katonáskodni tartozó*” jászok katonáskodási kötelezettségében mi lehetett a különleges vonás, a legvalószínűbb válasz az lehet, hogy a jászok ezen csoportja testőrként szolgált az uralkodót. Bátorítja ezt a feltevést, hogy a későbbiekből rendelkezünk olyan adattal, mely szerint a királyi ajtónállómester gyakorolt bírói joghatóságot a jászok felett. Ebből a szempontból van jelentősége annak, hogy az 1323. évi kiváltságlevél március 8-án kelt, amikor I. Károly még Temesváron tartotta székhelyét, Visegrád csak az év nyarán vette át Temesvár szerepét. Az oklevélben emlegetett jász csoportok közül ugyanis legalább annak, amely közvetlenül a királynak szolgált – a „*királynak különlegesen katonáskodni tartozók*”-nak –, szükségképpen ott kellett élnie, ahol fegyveresei állandóan az uralkodó rendelkezésére állhattak, ez pedig a Délkelet-Ál-földre s a király akkori székvárosára, Temesvárra irányítja figyelmünket.

Szembetűnő ugyanakkor, hogy miután a király 1323 nyarának közepén udvarával együtt Visegrádra költözött, egyszeriben feltűnnek a pilisi jászokra vonatkozó adatok, az első mindjárt 1325-ben, hogy aztán 1350-ben meginduljon a jászokat a mai Jászság területével összefüggésben szerepeltető adatok sora. Ez utóbbi jelenséget az kapcsolja a fenti sorozatba, hogy régóta köztudott: I. Lajos király (1342–1382) néhány évvel korábban, 1346-ban hagyta el udvarával együtt Visegrádot, s költözött Budára, ahonnan csak 1355-ben tért vissza Visegrádra.

Nehéz nem észrevenni, hogy a 14. század első felében az uralkodói székváros mellett mindig feltűnnek jászok – érdekes módon a kunok vagy a bese nyók azonban nem –, ami szerfelett valószínűvé teszi egyfelől azt, hogy ők

lehetek a jászok közvetlenül a királynak szolgáló csoportja, másfelől azt, hogy e jászok valóban testörként szolgálták királyukat. Ez a rend I. Lajos Budára költözésével bomlott meg, amikor viszont kisvártatva megindult a jászok betelepítése a mai Jászság területére. Lajos ekkor már, úgy tűnik, nem tartott igényt a jászok testőrszolgálatára, aminek oka éppúgy ismeretlen, mint az uralkodói udvar Budára költözésének indoka.

KUNOK ÉS JÁSZOK

Mivel az Eszlár és az Oszlár helynevek megjelenését eredményező jász betelepülés minden jel szerint csak kis létszámú szórványokat érintett, a 14. század elejére feltételezett beköltözés pedig igen valószínűtlen, két időponttal számolhatunk komolyan: a 13. század közepén, a kunokkal együtt történő beköltözéssel és egy attól különböző, a kunoktól független és az 1280-as évekre tehetővel. Nehéz és alighanem szükségtelen is ellenállni a csábításnak, hogy a jászok körében az 1323. évi oklevél segítségével megfigyelhető két jogállást ezen két betelepülési hullám társadalomtörténeti nyomtatának tekintsük. Ez annál is in-

kább életképes megoldásnak tűnik, mert az oklevélből kibontakozó kép valóban egyszerűen utal egy alárendelt helyzetben lévő jász csoportra és egy másikra, mely közvetlenül a királyhoz kötődik. Az előbbi lehet a kunokkal beköltözött jászoké – ez esetben az oklevélben említett „Keverge fia” a legnagyobb valószínűséggel kunok lehettek –, míg az utóbbiak minden nehézség nélkül megfellelhetőek az önállóan betelepülő jászoknak: ők csak az uralkodótól függtek, akit testörként szolgáltak.

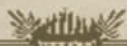
Az 1323-ban kiváltságolt jász csoport – a közvetlenül a királynak szolgáló jászokhoz hasonlóan – maga is a Délkelet-Alföldön élhetett. Erre utal a kiváltságlevélben szereplő egyik jász apjának Mokzun neve, mely indokoltan hozható kapcsolatba az Al-Duna közelében fekvő Makszond helységgel és vidékkel. Ráadásul a jászok esetében kifejezetten korainak számító 1323. évi adat valójában nem is erre az évrre, hanem egy nemzedékkel korábbi időre vonatkozik, hiszen a kiváltságolás idején vélhetően már nem élő apa neve

szerepel a szövegben. A király joghatósága alá tartozó jász csoport hadakozásával kapcsolatos érvek ugyanakkor velük s még inkább kun uraikkal kapcsolatban szintén helytállóak lehetnek. „Keverge fia” ily módon elősorsban – bár nem kizárólagosan – a kunok Kór nemzettségéhez tartozhattak, amelynek tagjai 1315-ben tűnnek fel Csanád megye Marostól délre eső részén, a később Szentelt széknek nevezett kun igazgatási egység területén. A kunoknak ez a csoportja legkésőbb az 1270-es évek elejétől élt ezen a vidéken, talán az 1323-ig a hatalmuk alá tartozó jászokkal együtt.

Arról, hogy a kunok más szállásterületein éltek-e további jász csoportok, semmit sem tudunk. Az mindenesetre bizonyosnak ítélnélhető, hogy a későbbi Jászság területén a 14. század közepe előtt nem éltek jászok, legalábbis jelentősebb számban nem. A kunoknak 1242 után átengedett területeket az 1279. évi kun törvény alapján ismerjük. A törvény folyókkal határozza meg a kunok szálláshelyeit: „a Duna és a Tisza

WEISZ BOGLÁRKA | A JÁSZOK ADÓZÁSA A KÖZÉPKORBAN

A 13. században a Magyar Királyságba érkező jászok és kunok minden bizonnyal már letelepedésükkel egy időben nyertek olyan kiváltságokat, amelyek más királyságbeli lakosokétól eltérő adózási módot rögzítettek. Sajnálatos módon azonban ez vagy ezek a kiváltságlevelek nem maradtak fenn, csak sejthetjük, hogy más kiváltságolt népekhez hasonlóan az adózás egyik formája a földbér fizetése lehetett. A jászok adózására vonatkozó adatok a 15. század elejétől állnak rendelkezésünkre, feltételezhetjük azonban, hogy adózási rendszerük legkésőbb a 14. században rögzült, ezt követően pedig csak kisebb módosulásokon ment keresztül.

A jászok földbérét – melyet a 15. századi források *census*-nak neveznek – az uralkodók a közös irányítás alá tartozó jász székenként, vagy ha ilyen nem volt, jász kapitányságonként rótták ki. A Berényszállás, Négyszállás, Árokszállás és Fényszaru székekben élő jászok censusát Mátyás 1473 februárjában 500 aranyforintban állapította meg. Ezt követően a székek kapitányságokra jutó adó nagyságát már a székek önállóan határozták meg, ahogy önállóan gondoskodtak

„A királyi felségnek érdekében áll országa összes hospesének szabadságát, mellyel őket a természet jóságos keze ajándékozta meg, hiánytalanul és sértetlenül megőrizni” – írja II. András 1206-ban a krakkói, igeni és romoszi hospesek számára kiállított oklevelében. Ez az elv indokolja, hogy a középkori Magyar Királyságban a kiváltságolt népelemek – mint a szászok vagy a székelyek mellett a jászok és a kunok is – kiváltságlevelekkel bírtak, melyek az adózásról is rendelkezéseket tartalmaz(hat)tak.

annak egyénekre történő felosztásáról, az adó beszédéséről és az uralkodóhoz történő eljuttatásáról is. A földbért évi két részletben, Szent György (április 24.) és Szent Mihály (szeptember 29.) napján kellett kifizetniük. A 15. század végén ehhez társult egy harmadik határnap, Szent Jakab napja (július 25.), nem tudjuk azonban, hogy ez adóemeléssel is együtt járt vagy a régi adót kellett több részletben fizetniük.

A következő adónem, amelyet a jászok fizettek, az *akó* volt, mely meghatározott mennyiségű termény beszolgáltatását jelentette. A jászok búzával, zabbal, árpával, borsóval, lencsével és kétfajta kölessel adóztak. Az akókat egy 15. század közepén készült jegyzék szerint a budai és a visegrádi vár eltartására rendelte az uralkodó. Hamarosan a budai udvarbíró felügyelete alá vonták a jászokat és a kunokat, így adójukat is ő szedte be és kezelte, ami 1541-ig már nem változott. A budai udvarbíró első említése 1458-ból származik, és a tisztséget elsőként betöltő Parlagi Lászlót már a következő évben a kunok és jászok ispánjaként említik. Azaz a 1450-es évek második felétől állhatott fenn ez az állapot.

vagy a Körös folyó mellett, vagy a Maros és a Körös folyók között, vagy ugyanannak a folyónak mindkét partján, vagy a Temes és a Maros folyók között vagy ezek környékén” – olvasható a szövegben.

A későbbi Jászság esetében kézenfekvő lehetett volna a Zagyva említése, ennek azonban nyomát sem találjuk a szövegben. Ha a jászok a kunokkal együtt telepedtek volna meg az országban, és már a 13. század második felében a mai Jászság területén éltek volna, joggal elvárható lenne, hogy valamiképpen a Jászságra is utaljon a szöveg, kiváltképp azért, mert a törvény kifejezetten tilalmazta, hogy a kunok máshol éljenek, mint a felsorolt vidékeken, miközben a kunoknak átengedett területek kijelölését IV. Béla rendelkezésére, tehát a tatárjárás utáni időkbe vezeti vissza. Megoldást jelenthetne erre a nehézségre annak feltételezése, hogy a jászok ügyét nem 1279-ben, hanem valamely más alkalommal rendezték el, ebben az esetben azonban fenntarthatatlan az a vélekedés, mely szerint a 13. század második felének forrásai a kunokat emlegetve a jászokra is gon-

doltak. Emellett mindaz, amit tudunk a későbbi Jászság birtoklástörténetéről a tatárjárást követő fél évszázadban, arra utal, hogy elsősorban egyházi és nemesi birtokok kezén volt a terület nagy része, s ez a helyzet csak a 14. század közepére változott meg, lehetővé téve a jászok ottani letelepítését.

Az írott forrásokat felhasználó történettudomány eszközeivel azoknak a jászoknak a sorsát, akik a kunokkal együtt költöztek be Magyarországra – feltéve persze, hogy valóban voltak ilyenek –, nem tudjuk nyomon követni. Az egyetlen kivételt azon csoportjuk jelenti, melyet I. Károly 1323-ban kiváltásgolt, ám ez is csak abban a nem bizonyított, de korántsem valószínűtlen esetben igaz, ha a felettük korábban joghatóságot gyakorló „Keverge fiai” valóban kunok voltak. Még az a feltevés sem tartható teljesen indokolatlannak, hogy a közvetlenül a királynak szolgáló jászok Pilisbe telepítésének híre ösztönözte az addig a kunok fennhatósága alatt élő

jászokat 1323-ban arra, hogy kiváltságolásukat kérjék a királytól. Mivel kérésük teljesült, szerfelett valószínű, hogy csatlakoztak a testőrszolgálatot ellátó jászokhoz, s a Pilisben, majd a mai Jászság területén már velük együtt éltek. Ez mindenesetre megmagyarázná, hogy miként került kiváltságlevelük a jászberényi levéltárba.

A Magyarországra a kunoktól függetlenül, a 13. század végén beköltöző s új hazájukban a királyt testőrként szolgáló jászok történetéről már többet mondhatunk. Valójában minden, a jászokkal kapcsolatos korai – a 14. század közepe előtt keletkezett vagy az 1350 előtti időkre visszautaló – írott forrás ennek a jász csoportnak a történetével kapcsolatos, így eddig is róluk volt szó, elegendő tehát röviden összefoglalni a fentieket. Első szállásterületük a Temes folyó vidékére helyezhető, innen 1323 táján telepítették át őket az új királyi székváros, Visegrád közelébe, Pilis és Esztergom megyék határvidékére, végül pedig – az 1350-es évek elején – a mai Jászság területére. ♦

A szerző akadémikus, az MTA BTK Történettudományi Intézet Középkori témacsoportjának vezetője

A földbéren és az akón felül a jászok minden évben ajándékot is adtak a királynak, mégpedig lovat. Minden bizonnyal ezt szintén székenként avagy kapitányságonként adták, és azok nagysága határozta meg a lovak számát, 1495-ben például a jászok összesen 5 lovat adtak a királynak.

A jászoknak meghatározott számú katonát kellett kiállítaniuk. A katonai szolgálatot teljesítő jászok felett a 14. század közepétől már bizonyosan egy nem jász származású, a király által kinevezett jász bíró állt, aki sok esetben a kunok bírja címet is viselte. A jászok a jász bíróval vonultak hadba, ha azonban ezt nem tudták megtenni, akkor meghatározott összeget kellett ennek kiváltására fizetniük. A 15. század közepétől valójában ez az adó állandósult és tegzespénznek nevezték.

A tegzespénz mértékét a jászok fölé helyezett ispán állapította meg, de természetesen a király is rendelkezhetett róla. Mátyás is így tett 1473-ban, amikor a Berényszállás, Négyz szállás, Árokszállás és Fényszaru székekben élő jászok tegzespénzét évi 300 aranyforintban határozta meg. Az uralkodó által egy összegben megállapított tegzespénzt a jászok egyénekre osztották le. Az uralkodói kegy ugyanakkor felmenthetett egyes jászokat annak megfizetése alól, akár úgy, hogy egyúttal a jászok által fizetett összes adó alól is mentességet kaptak, akár úgy, hogy hadba vonulásuk miatt szerezték meg ezt az immunitást. Így 1444-ben I. Ulászló a Négyz szálláson lakó Bálintot és Lászlót, Simon egri püspök és királyi főkancellár familiárisait mentette fel a tegzespénz fizetése alól, főként azért, mert urukkal együtt be akartak állni a török ellen szerveződő seregbe.

Míg a census a kiváltásgolt népek – és a városok – által a király számára földesúri adó módjára fizetett teher volt s az uralkodók ren-

des jövedelmei közé tartozott, addig az akó és a munera olyan adófajta volt, amelyet a földesurak követeltek jobbágyaiktól. A jászok kiváltsága abban állt, hogy ezeket közösen fizették, így mentesültek az adószedők zaklatásaitól. A jászokat – a szászokhoz vagy a városokhoz hasonlóan – az uralkodók rendkívüli adókkal is terheltek. Feltehető, hogy portánként vetették ki rájuk, de egy összegben igyekeztek azt eljuttatni a királynak. A rendkívüli adók között természetesen különbségek vannak, míg a *taxa extraordinariát* a király mint földesúr vetette ki a kiváltásgolt népekre és a városokra, addig a segélyt (*subsídium*), a *contributiót* és a *taxát* az országglagosokra róttá ki. A jászok helyzetükből fakadóan mindkettő fizetésére kötelezettek voltak.

A jászokat egyéb kötelezettségek is terheltek. A király által kinevezett jász bírónak beszállásolással és élelmiszeradási kötelezettséggel tartoztak. 1473-ban Mátyás előtt a jászok arról panaszkodtak, hogy ispánjaik és azok emberei zaklatják őket, az ő költségükön addig maradnak náluk, amíg akarnak, ami miatt már nagy szegénységbe jutottak. A király úgy rendelkezett, hogy a jászok ispánjai és azok emberei, ha a jászokhoz mennek, sem terményt, sem más szokatlan jövedelmet ne követeljenek, csak a bírságokkal és a tőlük járó megszkott jövedelemmel éljenek. Egy „jász bíró” ítélezhetett a jászok felett abban az esetben, ha a jászt egy nem jász személy beperelte, s ha egy jász a közössége által választott bíró ítéletével nem értett egyet, a jász bíróhoz fellebbezhetett. Az ilyen esetekben kirótt bírság a jász bíró vagy az általa kirendelt személy esetében vándorolt.

A szerző az MTA BTK TTI Lendület Középkori Magyar Gazdaságtörténet kutatócsoport vezetője (PhD)